

Грунтовне дослідження рослинної символіки

Швед І. Дэндралагічны код беларускага традыцыйнага фальклору. – Брэст: Выд-ва БрДУ, 2004. – 301 с.

Востанні десятиліття у східнослов'янській фольклористиці спостерігаємо посилення інтересу до вивчення традиційної символіки – цієї найхарактернішої категорії фольклору як складного світоглядно-мистецького феномену. Тривають інтенсивні студії над персонажною, астральною, зооморфною, орнітоморфною та іншими образними системами усної словесності. Серед новіших українських напрацювань у цьому напрямі можна назвати, зокрема, дослідження символіки замовлянь М. Новикової, розвідки Н. Пастух про специфіку тваринної образно-символічної системи українського фольклору.

Безперечно новизна монографії І. Швед у цьому напрямі досліджень, хоч вона і вийшла з друку майже п'ять років тому, полягає насамперед в утвердженні системного підходу до вивчення дендрологічних символів білоруського фольклору й обрядовості власне як коду – органічної сукупності символів, цілісного феномену у його зв'язку з динамікою традиційного світосприйняття, специфікою моделювання найважливіших складових міфопоетичної картини світу білорусів. Зрозуміло, що реалізація принципу системного підходу у вивченні дендрологічного коду немислима лише в межах фольклорної традиції й засобами однієї науки – фольклористики, а передбачає залучення напрацювань широкого спектру суміжних галузей: етнолінгвістики, етнографії, етнопсихології, семіотики, культурології. Це є важливою умовою цілісного вивчення не лише білоруської традиційної культури, а також свідченням новітніх тенденцій якісної реорганізації самої науки про усну словесність у комплексну культурологічну дисципліну із високим рівнем теоретичного узагальнення.

На основі нових теоретичних підходів і широкого фольклорно-етнографічного матеріалу (і зокрема польових записів самої авторки) у монографії вперше здійснено повний опис світу дерев як особливого фрагмента білоруської традиційної картини світу, реконструйовано фольклорну систему дендрологічного кодування як органічну цілість, що дало змогу побудувати концепцію дендрологічного моделювання природного і соціального універсуму. Також розроблено парадигму конотацій дендрологічних символів, реконструйовано коло семантичних пучків, які відповідають символу дерева як надрядкової категорії та конкретним дендрологічним символам, встановлено їх співвідношення з семантикою символів інших кодів міфопоетичного простору білоруського фольклору, зорієнтованих на архаїчну модель світу. Останнє, на нашу думку, є одним із головних досягнень дослідження.

Авторка доказово стверджує, що тільки шляхом використання різних символів, які функціонують у рамках відповідних взаємопов'язаних кодів, можлива організація емпіричного матеріалу у глобальну високоорганізовану міфопоетичну модель світу, встановлення складу світу і зв'язків між виділеними елементами в рамках цієї інформаційної парадигми, створення тих чи інших змістовних єдностей, забезпечення кореляції та переходу між цими єдностями. Дерево як один із фундаментальних елементів світотворення входить у будь-яку картину світу, що проектується у традиційному фольклорі. І. Швед на основі всестороннього аналізу білоруського та із залученням слов'янського фольклорно-етнографічного матеріалу прийшла до висновку, що через дендрологічний код більшість основних фрагментів картини світу отримує семіотичне втілення і конструюється відповідно до міфологічної логіки світопорядку в єдиному конструкті – моделі світу.

Обґрунтованим є твердження автора, що кожній значній космічній, антропологічній, культурній структурі міфологічної когнітивної парадигми відповідає ізоморфна дендрологічна. Досить результативним є апробоване в дослідженні взаємопов'язане прочитання символів різних кодів. Системність кодування інформаційних потоків природної та соціальної реальності, виявлена в переплетінні ролей і функцій, наявності загальних мотивів стосовно різних дендрологічних, зоологічних, астрономічних, релігійних, предметних та інших фольклорних символів, на глибокому рівні пояснюється характеристикою архаїчних символів – знакових фіксацій міфу, які виникли як ланки в ланцозі відповідностей усеєдиного світу. Склад таких рядів еквівалентних символів є важливою характеристикою

семантики кожного символу, інформаційною парадигмою, в яку він включений, про що переконливо свідчить І. Швед.

Заслугує на увагу і запропонований у дослідженні механізм категоризації дерев. І. Швед аргументовано переконалив, що суттєвою основою формування перспективи образу дерева в архаїчній слов'янській картині світу, виділення змстовності стереотипів дерев різних порід, встановлення їх семіотичного статусу є комплекс рис, що характеризує дерево в аспекті його якісних параметрів, стану, акціональних форм, відношень. Важливим є висновок, що одним із найрегулярніших принципів символізації є наділення дерева значущими людськими параметрами відповідно до найбільш інтенсивних фізичних характеристик дерева, що найчастіше сприймаються на зір. Неоднозначність ментальної асоціації дерева, багатоглибина мотивування символізації дерева (разом з принциповою полівалентністю семантики архаїчних символів) породжують широкий спектр символічних значень дерева. У роботі показано, що механізми символізації, які працюють у системі дендрологічного кодування, узгоджуються з внутрішніми жанровими законами. Це дуже важливий і багатобачний у концептуальному плані тезис.

Базовими смисловими зонами для дендрологічного коду, на думку дослідниці, є космологічні, онтологічні (буття, характер і структура реальності), соціальні уявлення народу. Дерево репрезентує тісно пов'язані, взаємодоповнюючі в міфологічному мисленні концепти народження-творення, вітальної сили, смерті-деструкції й оновлення-відродження. Не викликає сумніву і теза автора, що за посередністю дендрологічної символіки система людських стосунків входить у космологічний контекст. І навпаки: за допомогою цього коду універсум інтерпретується як фрагментарно, так і цілісно в складних зв'язках, що дає змогу носіві культури органічно включитися в його існування.

На високому науковому рівні в книзі здійснено історіографічний аналіз літератури з проблеми, що, у свою чергу, зумовило правильність вибору аксіоматики, покладеної в основу розробки проблем семіотизації світу, і чітку вивіреність запропонованої концепції. Також варто відзначити, що теоретичні висновки зроблені на основі всестороннього аналізу високохудожніх фольклорних текстів. Великий інтерес для дослідника народної культури має третій розділ монографії, у якому на основі багатого фактичного фольклорно-етнографічного матеріалу проаналізовано основні дендрологічні образи білоруського (ширше – слов'янського) фольклору.

Таким чином, у монографії І. Швед на високому теоретичному рівні поставлено важливі фольклористичні та культурологічні проблеми знакової фіксації традиційної картини світу, комплексного аналізу дендрологічного коду білоруського фольклору. Результати дослідження дають змогу розширити наукові пошуки на системи інших кодів, виявити загальні та відмінні інформативні зони для різних кодів, створити метасистему знакового відображення космологічних, онтологічних, соціальних уявлень слов'ян та інших народів, що є надзвичайно актуальним на сучасному етапі фольклористичних досліджень.

Ігор ГУНЧИК, Андрій ВОВЧАК

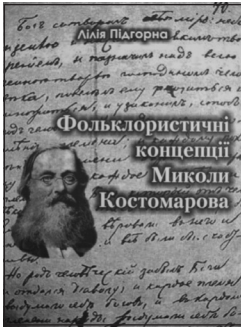
Нові книги

Символічні коди народної культури (міфологія, фольклористика та етнологія). Бібліогр. матеріали з білоруської, російської та української міфології, фольклору та етнології / Уклад.: Н. Аксьонова, Ю. Полякова, М. Філон, О. Хомік; Бібліогр. ред.: С. Глибицька, С. Марченко. – Харків: ХНУ імені В. Каразіна, 2008. – 336 с.

Бібліографічні матеріали містять спеціальну літературу, присвячену широкому колу проблем і дискурсів, локалізованих у трьох східнослов'янських культурно-історичних традиціях – українській, російській і білоруській. Йдеться про аспекти, що стосуються історії, теорії та поетики фольклору, значення окремих образів, мотивів, текстів, взаємодії вербального, предметного й акціонального, генезису й історичного розвитку прадавніх вірувань, звичаїв та обрядів. У довіднику укладачі прагнули подати етапні, найбільш значущі роботи, присвячені окремим питанням народної культури. Інформація про нові публікації фахової літератури зібрана в п'яти основних розділах: «Міфологія та архаїчне в культурі», «Етнографія», «Вербальні обереги та народна медицина», «Фольклор», «Календарна та сімейна обрядовість». Інформативності видання сприяють винесені окремо рубрики «Спеціальні словники та енциклопедії», «Основні джерела бібліографії з проблем обрядовості, міфології та фольклору», «Інтернет-джерела».

Нові книги

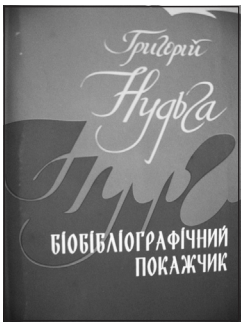
Підгорна Л. Фольклористичні концепції Миколи Костомарова: Тексти лекцій. – Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 72 с.

Методичні рекомендації ознайомлять студентів із процесом формування концептуальної парадигми романтизму та застосування її у фольклористичній спадщині Миколи Костомарова. Обґрунтовано й узагальнено науково-методичні принципи збирання і записування творів усної словесності в інтерпретації дослідника. Розкрито процес становлення української культурно-історичної школи та участь, роль і значення М. Костомарова в розробленні її методологічних принципів. Показано наукову цінність і новизну його генологічної концепції усної словесності.

Кондратович О. П. Українські звичаї: Народини. Коса ж моя... – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007. – 240 с.

В епіцентр цієї книги поставлено жінку. Тут детально прослідковуються різні етапи її становлення та життя. У розділі «Народини», що є своєрідним кодексом правил і табуацій, яких мала дотримуватися жінка, виношуючи, народжуючи, вигодовуючи та виховуючи дитину, а також її оточення, аби нащадок з'явився на світ здоровим й став у майбутньому справжнім продовжувачем роду; описано дії повитухи та сім'ї під час пологів і після них; широко представлено різні замовляння, зговорювання, магичні дії, до яких вдавались, щоб попередити або позбутися хвороби чи якоїсь іншої напасті, окремі рецепти, рекомендації. Розділ «Коса ж моя шовковая» висвітлює погляди українців на дівочу косу як важливий компонент етнокультури, показано її символіку, розкриваються народні уявлення, звичаї та обряди, пов'язані з нею. Возвеличенню Жінки-Матері в пісенному фольклорі Волинського Полісся присвячено третій розділ – «Як у лузі калинояка з квітками».

Нудьга Г. Бібліографічний покажчик / Упорядкування Василя Івашківа, Руслана Марківа, Андрія Вовчака. – Львів: ВЦ ЛНУ імені І. Франка, 2007. – 272 с.

У бібліографічному покажчику відображено науковий і творчий доробок відомого українського вченого, фольклориста, літературознавця, культуролога Григорія Нудьги. Бібліографічна частина покажчика містить опис культурологічних досліджень, літературознавчих праць, нарисів, рецензій, антологій і збірних видань, а також публікацій про життя і діяльність ученого. У біографічній частині подано публіковані та архівні матеріали до життєпису Григорія Нудьги: його автобіографію, спогади, листування, документи.

Скупейко Л. Міфопоетика «Лісової пісні» Лесі Українки. – К.: «Фенікс», 2006. – 416 с.

У монографії досліджено питання міфопоетики «Лісової пісні». На основі аналізу художньо-образної системи, композиції, хронотопу, основних мотивів автор пропонує оригінальне тлумачення драми-феєрії Лесі Українки. Залучено значний фольклорно-міфологічний, теоретико-літературний та текстологічний матеріал. Книга складається з чотирьох розділів: «Лісова пісня» і фольклор: у пошуках нової теоретичної парадигми», «Людина і природа в системі міфопоетичного світосприйняття», «Лукаш і Мавка». Одкровення», «Міфологія «пізнього літа». Драма». У «Додатках» розміщено тексти пісень до народних волинських мелодій «Лісової пісні» і чорновий автограф драми-феєрії.